

forma, o sense *-o*, *varis*, que sempre serà un castellanisme), com a adjectiu pronominal anteposat al substantiu, amb el simple valor numeral de 'uns quants, alguns'; amb el qual no es troba en cat. fins a mj. S. XIX («*vàries* porcions», «*vàries* peces»), mentre que ja consta com a castellà en Cervantes (= fr. *plusieurs*, it. *parecchi*, angl. *several*): se'n prescindeix ben fàcilment dient, en forma natural i irreprescindible, 'diverses porcions', 'unes quantes peces' etc.

Variar: pres del ll. *variare* id. [1381]; «les dones / ... / sempre *varien*: / jamay se rien / sens ficció: / rien e plore[n] / criden que:s moren / quant són pus sanes / ...», JRoig (*Spill*, 443; de nou vv. 4625, 14273). «Afecció y enveç' als bon guerregen / ... / qui serà 'quell qui de lurs mans escape? / bés són, però, los qui d'onor mal tracten / que tots aquells qui la fama *varien*: / al viciós pus tost és l'honor dada / ...», Ausiàs civ, 17f.

Variable [Llull, supra; 1400]: «la fortuna és instable, *variable*, mutable, enganadora, inicha, cruel ...» (Antoni Canals, *Scipió*, ed. NCL., 32.51); «Pistoya fo plena de *variables* pensaments» (= «di *vari* pensieri»), «apréis hagueren de *variables* coses parlat» (= «dopo *alquando* domandò»), *Decameron* ix, § 1, 514.9f.; x, § 7, 581.8f.; «*v*: in mängenlay», *Dicc. Cat.-al.* 1502, lín. 2657; *DT*o. 1647; *variabilitat*; *invariable*: «la fortuna, en quant ha esgart a Déu, és *invariable*, mas en quant ... a les coses delitables, és mutable e incostant», AntCanals (*Scipió*, 36.7). *Variació* [Llacav.], *Vàriament* [Belv.]. *Variant* [Lab.]. *Variat*. *Variància*. *Invariant*, *invariant*. *Varietat* [S. xiv, *Ordin. Palatines*; *DT*o. 1647], «grup d'animals o plantes que es diferencien d'uns altres de la mateixa espècie, per algun caràcter de poca importància, com ara el color de la pell, el de les flors, el gust o la grandària dels fruits», Fontserè (*CiFiNat.*).

Variejar [fi S. XIII: Llull, supra; -*egar* 'variar d'època', *Vides Sants R.*, 121r1], cf. infra (a *desvariar*); 'canviar volublement': «no us marvellats si *variejam*, que hom ha a *variejat*, per força, en les coses que no fa hom de cor o de voluntat» a. 1320 (Finké, *Acta Ar.* III, 367); «mon regiment de viure ...: *varieig* les carns sengons temps, car en estiu menç polls tenres; ... en hivern, gallines grosses ...», Eiximenis (*Terç*, § 354, NCL. vi, 51.1); «*variajau*», Aversó (Torc. 1626); «Aníbal ... parlà: ... ab lo cap cli, tractant la fortuna, que *varieja* la sua favor, era forçat de venir a vosaltres, demanant ... pau ...», AntCanals (*Scipió*, 49.1, 35.16). Encara s'usa a Ribag. per a 'oscillar (de preu)': «el bino *barièja*: tan prés ['aviat'] puja como bájša» (1957); al Ross. (Grandó, *Misc. Fabra*), al Maestrat i PnaCast. (*AlcM*). *Varió* f. és error per *desvarió* (infra).

Per via popular *VARIUS*, passant per *vair*, esdevingué *ver*, forma que fou abandonada ràpidament com a equívoca en confondre's amb *VÉRUS* 'veritable' en els parlars catalans, en uns del tot, en altres quasi: detalls sobre el procés semblant en castellà, en DCEC/DECH, 747b15-44.

En cat. en quedaren alguns rastres de deriv., amb

aplicació al color, en particular al de la fruita que en procés de madurar, comença tot just de pendre color. Així *verat* en el Maresme: «el que jo volia eren préssecs que tinguessin una mica de color, allò... *verats*» (StPol, 1930); pejorativament, en localitats mall., *verar-se* 'podrir-se el raïm' (*AlcM*); en oc. resta el diftong, p. ex. *bejrà* «changer de couleur, les raisins qui commencent à mùrir», en el gc. gironí (Moureau, *Pat. de La Teste*). *Verós* [«aquests raïms són *verosos*»].

Entreverat, *-verar*: bastant estès dialectalment: eiv. «*entreverat*: color de la fruita a media sazón, emberar» (PzCabrero); tort.: «los bolets sabaters ... negres de damunt, i de baix *entreverats*: rojos i grocs» (Vergés Paulí, *Espurnes v.* 38). *Enverar*; *enverat*.

En parlars de substrat mossàrab, o d'evolució per una altra causa, retardada, el diftong restà en l'etapa *eí*, ulteriorment reduïda a *i*: a l'alt CpTarr. *fáimz vi-rózus* (Puigpelat, 1964); tarrag. *cabra virada* «que el pèl li fa clapes, com avellanes negrenques, unes més clares de color que les altres» (*BDLC* ix, 210); hi ajuda, però, la influència de *virat* derivat de *VIRA*.

Verolar [Lab.]: «pendre color els raïms a les vinyes, les cireres etc.», *DAG.*; «la fruita ja *beròle*» pall. (Areu 1933); des d'on segueix a les valls gascones: no en tinc notícia a l'Aran però sí a l'alt Comenge «*emberoulà*: començar a mùrir», Dupleix, *Pat. de StGaudens*]; *verolada*, *DAG.*

Verol 'els primers raïms o altres fruites en tal estat', *dicc.* Aguiló, 'aqueix color' (*DAG.*), 'raïm mig verd', *DFA.*: en aquesta accepció, segons sembla, pogué passar al circell dels raïms verols: «ell anava a sortir, i no li va costar gaire d'enternir-se amb els planys d'auxilli d'aquella noia sufocada, *verol* de vint anys que s'enroscava frisosament en la seva llibertat d'home jove», Coromines (*Pina*, II, § 4, 66); *cercar veroles* mall. 'anar d'ací d'allà, per passar temps', *BDLC* XIII, 123; *verolejar*: «era a mig juny ... la vinya començava a *verolejar* ...», NOLLER (*L'Escanya-pobres*, 108); *averolat*, *enverolat*.

D'aquesta forma i grup no és sinó una antiga substantivació el nom de la malaltia *verola* [c. 1500, Cau-liac], concurrent de *pigota*, que en el Princ. no s'aplica més que a la de certs animals, mentre que en el P. Val. és la designació viva de la de l'home (J. G. M., «El Camí», 14-IV-34); *verolós* [Belv.]. De la forma sàvia *variola*: *variolós*, *varioloide*, *variolitzar*, *variolit-zació*; *antivariolós*.

Amb altra aplicació: *variolari*, *-lar*, *variolita*, *-itc*. *Virol*, variant de *verol* (supra) en cat. occ. (*AlcM*); i estenen-se fins a l'aragonès somontano: Alquézar *virol* «uva que empiezza a madurar» (Arnal Caveró). **Virols* 'juriolés': peix de color verd, blau i groc: alt-emp. (Colera, 1958); *entrevirat*, *-virar*, var. de *entreverat*.

Virolat 'ple de coloraines' [1744, *DAG.*]; «trobarà un anell d'or, ab tres pedres *viroladas*» (*Romllo.*, MilàF, ed. 1853, n.º 50), «yo li dono un anell d'or, de la pedra *virolada*, / ella 'm dóna un mocador, tot guarnit d'or y de plata» *ibid.* (ed. 1882, reco. Espluga d. Fr., 337.7): estès per tot el Princ., fins al cim dels Piri-